CZU: 94-051(498)(092) https://doi.org/10.59295/lrr2024.06

Istoricul Gheorghe I. Brătianu despre „O enigmă și un miracol”

Gheorghe ONIȘORU
UNIVERSITATEA „ȘTEFAN CEL MARE” DIN SUCEAVA
0000-0003-0426-6087

Historian Gheorghe I. Brătianu on ”An enigma and a miracle”. The Romanian-Russian relations and the geopolitical context in the Black Sea area constituted an occasion for debate in the scientific world. In this respect, in the first half of the 20th century, the work of the historian Gheorghe I. Brătianu stood out, and two monographs signed by him attract attention. First of all, it is about the “Black Sea”, in two volumes, an excellent historical and geopolitical analysis of the situation in the Pontic area, an opportunity for an interesting foray into the prehistory of relations with the Slavic peoples. The second volume “An enigma and a historical miracle: the Romanian people” is actually a response that Brătianu gives to his professor at the Sorbonne, Ferdinand Lot. It is an example of the way in which an academic dispute should be conducted, in which the arguments are the ones that should be in the foreground. It is very interesting that during the communist regime, Nicolae Ceaușescu allowed the removal of Gheorghe I. Brătianu from the index.

Keywords: continuity, immigration theory, the Black Sea, the Romanian people, Gheorghe I. Brătianu, Ferdinand Lot, Roeslerian theory

Omul politic și istoricul Gheorghe I. Brătianu s-a născut la Ruginoasa, în apropiere de Iași, localitatea fiind situată, la data nașterii sale (21 ianuarie/3 februarie), în comuna Baia, în urma relației dintre Ion I.C. (Ionel) Brătianu și prințesa Maria Moruzi. Deși cei doi nu erau căsătoriți la nașterea copilului, viitorul președinte al Consiliului de Miniștri nu a ezitat să-l recunoască ca fiu al său, iar răsplata nu a întârziat să apară. Încă de pe băncile liceului, adolescentul Gheorghe a dat dovezi că are aptitudini deosebite pentru studierea istoriei, iar mai târziu va urma cariera celebrului său tată pe scena politică.

Omul politic

Gheorghe I. Brătianu s-a înscris în mod firesc în Partidul Național Liberal, activând în organizația de Iași. La scurt timp după dispariția prematură a tatălui său, în 1927, opțiunile sale pro-carliste aveau să conducă la un conflict cu noul președinte al formațiunii, Vintilă Brătianu. La 6 iunie 1930, Carol s-a întors prin surprindere în țară și

a revedendicat tronul la care renunțase cu patru ani în urmă. Este momentul în care Gheorghe Brătianu a fost cel invitat la Palatul Cotroceni de către viitorul suveran, manifestându-și susținerea pentru anularea actului de renunțare la tron. Această atitudine era însă în totală contradicție cu poziția președintelui Partidului Național Liberal[1].

Din această cauză, a doua zi, 7 iunie, Comitetul Executiv al partidului a decis excluderea lui Gheorghe I. Brătianu[2]. Reacția istoricului nu a întârziat să apară și, la 15 iunie, el va pune bazele Partidului Național Liberal – Gheorghe Brătianu, adoptând o linie politică favorabilă față de regele Carol II[3]. Noua formațiune a activat timp de aproape opt ani, reușind să-și facă loc în Parlament cu prilejul diverselor runde electorale, fără a fi totuși vreodată cooptată la guvernare.

Fără a insista asupra activității acestui partid, pentru Gheorghe I. Brătianu rămâne semnificativ faptul că a fost primul președinte al unei formațiuni politice din România care a fost primit în audiență de noul cancelar al Germaniei, Adolf Hitler, după preluarea puterii de către acesta în ianuarie 1933. Evenimentul a avut loc la Berlin, la 16 noiembrie 1936, fiind un bun prilej pentru Brătianu pentru a sublinia care este crezul său politic[4].

Deși la 10 ianuarie 1938 georgiștii reveneau la matcă, marcând reunificarea Partidului Național Liberal, sub conducerea lui Dinu Brătianu[5], Gheorghe I. Brătianu a menținut relațiile cu regele Carol II. Dovada cea mai elocventă este cea de-a doua vizită la Berlin, din perioada 2 – 12 noiembrie 1938, folosită pentru a pre-

---

1 *Cuvântul*, 8 iunie 1930.

2 *Viitorul*, 8 iunie 1930.

3 Ovidiu Buruiană. *Liberalii. Structuri și sociabilități politice liberale în România interbelică*. Iași: 2016, pp. 512-517.

4 Iată fragmentele cele mai semnificative din Nota „asupra întrevederii lui Gheorghe Brătianu cu Adolf Hitler, Berlin, ora 12:Am început prin a arăta Führerului că înainte de a se începe o dezbatere în Parlamentul român asupra politicii noastre externe, am ținut să culeg unele informații absolut necesare. Ne aflăm într-o fază hotărâtoare a politicii românești. În fruntea partidului pe care îl conduc, am luptat de un de zile împotriva pactului sovietic a cărui primejdie pare înlăturată. Desigur, urmările vechii politici mai dăinuiesc încă, dar s-a ajuns la relații mai strânse cu Polonia și Iugoslavia, ceea ce asigură politicii noastre un echilibru mai sănătos. În ce privește problemele externe, politica noastră se poate rezuma în următoarele puncte care corespund unei tendințe tot mai accentuate în opinia publică: Barieră împotriva comunismului. România trebuie să-și reia, ca mai înainte, misiunea la Nistru și la Marea Neagră. Nu voim să fim drum de trecere, nici câmp de bătaie…
Raporturi economice mai strânse cu Germania, în care vedem posibilitățile de dezvoltare normală a economiei românești.
Dar, pentru a duce la îndeplinire această politică și a putea opune o barieră expansiunii comuniste, trebuie să ne simțim spatele asigurat. Între timp a intervenit discursul de la Milano.
Führerul, care ascultase până atunci fără a întrerupe, a intervenit în discuție cu aceste cuvinte: *Natürlich kann man, keinem Volk, keinem Staat, keiner Partei verlangen, auf ein Gebiet zu verzichten. (Firește, nu i se poate pretinde nici unui popor, nici unui stat, nici unui partid să renunțe la un teritoriu).* Mi-a semnalat articolele lui Rosenberg, scrise după indicațiile lui, care arătau atitudinea Germaniei față de problemele revizioniste.
Ce îmi va spune nu este destinat publicității și mă roagă să țin seamă de această dorință.
Problema capitală, care domină totul, este lupta împotriva bolșevismului, ceea ce nu s-a înțeles încă îndeajuns în Apus, în Franța și în Anglia…
În ce privește problema revizionismului, trebuie considerate realitățile. Desigur ungurii au revendicări care se îndreaptă mai puțin împotriva Iugoslaviei și României, decât împotriva Cehoslovaciei…
În ce privește sprijinul de care are nevoie România, ea trebuie să-l caute la statele care fac aceeași politică de stăvilire a comunismului, în principal Germania…". *Arhivele Naționale Istorice Centrale*, fond Casa Regală, miscelanee, dosar 767, f. 51-53.

5 Liviu Țăranu. Gheorghe I. Brătianu (1898 – 1953). În: Florian Banu, Ionuț Cojocaru, Gheorghe Onișoru, Liviu Țăranu. *„Prin noi înșine". O istorie a Partidului Național Liberal.* Onești: Magic Print, 2019, p. 310.

găti terenul pentru primirea suveranului român de către cancelarul Adolf Hitler[6]. Marele istoric, însoțit de Constantin Argetoianu și Atta Constantinescu, a purtat discuții cu Hermann Gőring, prilej cu care acesta a dat asigurări că poziția Germaniei față de Ungaria era neschimbată[7].

Bunele raporturi pe care Brătianu le avea la Berlin i-au fost de folos și după preluarea puterii de către generalul Ion Antonescu, cei doi păstrând relații cordiale până la 23 august 1944. În acest context, la 14 decembrie 1940, când Antonescu a decis să-l înlocuiască din fruntea Ministerului de Externe pe Mihail Sturdza, numele istoricului a fost în capul listei pentru preluarea portofoliului. Întrucât legionarii s-au opus, Brătianu nefiind agreat de aceștia, în cele din urmă, interimatul a fost asigurat de către Mihai Antonescu, mâna dreaptă a Conducătorului Statului[8] pe parcursul celor patru ani cât acesta a condus destinele României.

Fără a beneficia de vreo poziție oficială în timpul regimului Antonescu, Gheorghe I. Brătianu a încercat să se pună în serviciul mișcării pentru încheirea unui armistițiu onorabil, făcând legătura între Mareșal și conducerea Partidului Național Liberal. De altfel, chiar în fatidica zi de 23 august 1944, Brătianu s-a deplasat la Snagov, pentru a încerca să-l determine pe Mareșal să fie el cel care va părăsi alianța cu Germania în cel mai scurt timp. Întâlnirea este confirmată chiar de către Antonescu în timpul anchetei din aprilie 1946:

„Am plecat la Snagov. În dimineața de 23 august am avut un Consiliu de miniștri restrâns, în care am arătat situația. După aceasta, ducându-mă în cabinetul domnului Mihai Antonescu, am găsit pe domnul Gheorghe Brătianu. I-am arătat supărarea mea, că nu pot obține de la oamenii politici scrisorile cerute. Le propusesem să ne unim,să facem un singur guvern, fiindcă altfel putem să tratăm fiind uniți. domnul Gheorghe Brătianu mi-a spus: *Vă aduc scrisoarea de la Dinu, până la 3*.”[9]

Într-adevăr, după discuția cu Conducătorul Statului, Gheorghe I. Brătianu s-a întors într-o stare euforică la București, acasă la Dinu Brătianu fiind așteptat de acesta, de Iuliu Maniu și de Constantin Titel Petrescu. Cei trei încă mai sperau că Antonescu își va asuma actul armistițiului și că nu vor fi obligați să aleagă soluția îndepărtării lui și a formării unui nou guvern care să acționeze imediat în acest sens. Corneliu Coposu, secretarul particular al lui Iuliu Maniu la acea dată a consemnat momentul istoric:

„În jurul orei 11 soseşte cu maşina, radios, George Brătianu, plin de entuziasm relatează cu voce puternică, pătrunsă de importanţa celor raportate, că după un lung dialog, chibzuit şi calm, Antonescu i-a confirmat convingerea lui că nemţii au pierdut războiul, a recunoscut că generalii lui Hitler au abandonat Moldova, călcându-şi angajamentul militar şi a admis că ţara noastră trebuie să iasă din război. I-a spus în continuare că are intenţia să discute, cu exponenţii militari şi diplomatici germani, cavalereşte, situația disperată a României şi să-i convingă cu

[6] Carol II, însoțit de moștenitorul tronului Mihai și de Ernest Urdăreanu a fost primit de cancelarul Hitler la Berghof, la 24 noiembrie. Andreas Hillgruber. *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile româno-germane, 1938 – 1944*. Humanitas, 1994, pp. 60-63.

[7] *Ibidem*, p. 59.

[8] Consiliul Securității Statului. *Studii și documente*. Vol. II. București: 1969, p. 37.

[9] Marcel-Dumitru Ciucă, Maria Ignat (editori) *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Ion Antonescu*. Vol. XI, mai – august 1944. Bucureşti: 2008, doc.16.

argumente peremptorii că ţara noastră trebuie să se retragă din război şi că ei trebuie să fie de acord cu aceasta. El va aprecia când şi cum trebuie să se procedeze. George Brătianu relatează în continuare că a trebuit să-i transmită, cu foarte multe menajamente, cererea ultimativă a opoziţiei. Antonescu s-a enervat la început, a calificat cu termeni duri amestecul aşa-zisei opoziţii, dar în cele din urmă, calmat, a tăcut – încredinţându-l pe George Brătianu să transmită celor care l-au trimis – următoarea contrapropunere:

Partidele de opoziţie ori măcar Maniu şi Brătianu să îi înmâneze un memorandum prin care să-şi asume, în mod expres, răspunderea istorică şi politică a armistiţiului;

Să i se dea mână liberă pentru a alege el (Antonescu) momentul cel mai favorabil şi mai oportun pentru tratarea armistiţiului, în orice caz, după restabilirea frontului şi oprirea ofensivei sovietice;

Să i se dea posibilitatea de a obţine în prealabil asentimentul nemţilor pentru ieşirea României din război.

Antonescu crede că cei de la conducerea armatei sovietice, care au avut ocazia de a verifica eroismul armatei române, sunt conştienţi de dificultăţile pe care le-ar ridica ruperea unui front la Focşani – Nămoloasa – Galaţi şi escaladarea Carapţilor, în luptă cu armata română; că în consecinţă, sunt în măsură să aprecieze avantajul uriaş pe care l-ar oferi retragerea din război a României, care va antrena prăbuşirea frontului german din Balcani, că în consecinţă, ispitiţi de această perpsectivă vor oferi condiţii bune, care, în schimb, le vor asigura o înaintare spectaculoasă, fără pierderi, de 3.000 km.

Antonescu îi confirmă lui Brătianu că nemţii au retras în Polonia flota a 6-a aeriană, precum şi divizia blindată afectată pentru apărarea Nistrului. Antonescu crede, că discutând cu nemţii de la militar la militar, va obţine acordul lor pentru ieşirea României din război."[10]

Din păcate, analizând răspunsul Mareşalului, Maniu, Dinu Brătianu și Titel Petrescu au realizat faptul că dorința lor ca armistițiul să fie încheiat imediat nu a fost, de fapt, acceptată. Totuși, ei l-au rugat pe Gheorghe I. Brătianu să se întoarcă la Snagov pentru a-i transmite lui Antonescu că sunt de acord să-și asume răspunderea politică a armistițiului și că-i vor transmite și un memorandum în acest sens. În schimb, el trebuia să acționeze imediat.[11]

Misiunea lui Brătianu se anunța extrem de delicată, mai ales că între timp și Ion Mihalache fusese primit de Antonescu și primise mesajul clar că nu acceptă sfaturi și că doar el va decide momentul în care va trece la acțiune. Eșecul celei de-a doua întâlniri Brătianu – Antonescu a fost confirmată lui Maniu de către Dinu Brătianu la orele 14, telefonic. De această dată, marele istoric a fost „repezit" de către Mareșal, care a ținut să precizeze, enervat, că este dispus să nu mai tolereze niciun amestec în afacerile pe care le socotea a fi de exclusiva lui competență.[12]

După 23 august 1944, trecutul politic al lui Gheorghe I. Brătianu avea să-i marcheze în mod tragic existența. Este atacat de presa comunistă, izolat, iar începând

[10] *Arhiva Serviciului Român de Informații,* fond Documentar, dosar 11.519, vol. 9, ff. 317-353.
[11] *Ibidem.*
[12] *Ibidem.*

cu 15 august 1947 i se fixează domiciliu obligatoriu[13]. Cu toate că renunțase complet la participarea la viața politică și chiar Partidul Național Liberal condus de Dinu Brătianu a decis să nu mai participe la alegerile din martie 1948[14], practic încetându-și de la sine întreaga activitate, marele istoric nu a scăpat de arestare.

Savantul

Gheorghe I. Brătianu a dat încă de pe băncile liceului dovada ca este un istoric de talent, debutând cu un studiu în revista condusă de marele Nicolae Iorga. El și-a desăvârșit studiile în Franța, unde a studiat la Sorbonna în 1920 și 1921, obținând licența în litere în iulie 1921. La Paris, a urmat cursurile unor profesori celebri, între care amintim pe Ferdinand Lot, Charles Diehl și Gabriel Millet.

Brătianu a revenit la Paris în 1922 și s-a înscris aici la un doctorat. Între timp va obține și titlul de doctor în filosofie la Universitatea din Cernăuți, în 1925, astfel că devine profesor la Universitatea din Iași, unde ocupă o catedră până în 1940.

Consacrarea va veni la 30 de ani, atunci când, la 2 iunie 1928, a fost ales – la propunerea aceluiași Nicolae Iorga – ca membru corespondent al Academiei Române[15]. Pe parcursul regimului Antonescu, după asasinarea lui Iorga de către o echipă de legionari în noiembrie 1940, Brătianu a fost ales, la 28 mai 1942, ca membru titular al Academiei, ocupând imensul loc liber lăsat de „Uriaș”. La acea dată, el preluase și direcția Institutului de Istorie din București, care primise între timp numele lui Iorga[16].

Ca un ultim și firesc omagiu adus marelui predecesor în fotoliul de la Academie, la 26 mai 1943, Gheorghe I. Brătianu a rostit tradiționalul discurs de recepție, intitulat *Nicolae Iorga, istoric al românilor.*[17]

După cum am arătat, după 23 august 1944, întreaga carieră a lui Gheorghe I. Brătianu a fost afectată. După ce i s-a impus domiciliul obligatoriu, la 9 iunie 1948 a fost eliminat din noua Academie a Republicii Populare Române, fiind înlăturat la numai 50 de ani și de la catedră[18].

În spiritul epocii, la 6 mai 1950, împreună cu foștii lideri ai Partidului Național Liberal, unii precum Dinu Brătianu fiind deja octogenari, Gheorghe I. Brătianu a fost arestat[19] și trimis la penitenciarul de la Sighet, care și-a câștigat renumele de „închisoarea demnitarilor”. În duba cu numărul 16.968, alături de marele istoric se găseau Gheorghe Tătărescu, Bebe Brătianu, Petre Bejan, Gheorghe Vântu, Ion Mocsony-Stârcea, generalul Mihail Racoviță-Cehan, Radu Portocală, Constantin

---

13 Liviu Țăranu. *Op.cit.*, p. 314.

14 Rezumatul notelor informative din data de 2 martie 1948 consemna:
„Partidul liberal dinist
Conducerea partidului liberal dinist a întocmit o circulară scurtă, prin care face cunoscută hotărârea partidului de a nu participa la alegeri.
Această circulară a fost prezentată în după-aamiaza zilei de 1 martie a.c., lui Dinu Brătianu spre aprobare, urmând ca cel mai târziu în cursul zilei de 3 martie a.c. să fie expediată prin PTT la toți șefii organizațiilor liberal-diniste.”. *Arhiva Serviciului Român de Informații*, fond Documentar, dosar 4035, f. 405.

15 Liviu Țăranu. *Op.cit.*, p. 309.

16 *Ibidem*, p. 311.

17 *Ibidem*, p. 309.

18 *Ibidem*, p. 314.

19 *Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității*, fond Penal, dosar 356, vol. 1, f. 19.

C. Giurescu, Tancred Constantinescu, generalul Nicolae Samsonovici, Napoleon Creţu, Pantelimon Halippa şi Alexandru Popescu-Necşeşti[20].

După nici trei ani, la finele lui aprilie 1953, Gheorghe I. Brătianu a încetat din viață, fiind îngropat în Cimitirul Săracilor de la Sighet. Istoricul Constantin C. Giurescu consemnează în memorii și data decesului, survenit în noaptea de 24/25 aprilie 1953.

Reabilitarea postumă

Fiind deținut politic, întreaga operă a lui Gheorghe I. Brătianu a fost trecută la index. Cel care în mai 1929 obținuse un doctorat strălucit în istorie la Sorbonna sub conducerea lui Ferdinand Lot, a fost interzis pentru aproape patru decenii în România. Abia în 1980, la Editura Eminescu a apărut volumul *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, îngrijit de Valeriu Râpeanu, care semnează și un foarte interesant și consistent cuvânt introductiv.

Ulterior, în 1988, la Editura Meridiane apare în două volume lucrarea *Marea Neagră*, iar la Editura Științifică și Enciclopedică este reeditat tomul publicat inițial în limba franceză, în 1937, *O enigmă și un miracol istoric: Poporul român*. Cei 90 de ani de la nașterea marelui istoric vor fi marcați în plus și de volumul de studii coordonat de Victor Spinei, *Confluențe istoriografice românești și europene. 90 de ani de la nașterea lui Gheorghe I. Brătianu*, apărut sub egida Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol" din Iași.

Lucrarea *O enigmă și un miracol istoric: Poporul român* este un răspuns academic pe care Brătianu l-a dat magistrului său de la Sorbonna, Ferdinand Lot. Lucrarea a apărut inițial în limba franceză în același an, 1937, în care profesorul francez publica primul volum din *Les invasions barbares et le peuplement de l`Europe*, tom în care erau preluate o serie de argumente ale unor contestatari ai teoriei continuității în spațiul carpato-daubiano-pontic.

Brătianu a ales să conteste aserțiunile lui Ferdinand Lot, fapt pe care-l anunță chiar din paginile introductive:

„Aș vrea să examinez aici numai cele două capitole consacrate *miracolului istoric* reprezentat de poporul român, precum și cele câteva pagini despre *vlahii* din Balcani și raporturile lor cu slavo-bulgarii."[21]

Ceea ce s-a dorit inițial a fi o recenzie la lucrarea lui Ferdinand Lot a devenit în final un volum format din șapte capitole, la care s-au adăugat și cuvenitele Concluzii. Pentru început, Gheorghe I. Brătianu ia în discuție opinia savantului francez referitoare la lipsa documentelor bizantine privitoare la romanizarea teritoriului fostei Dacii între secolele IV – XIII, adică de la retragerea aureliană și până la apariția primelor formațiuni prestatale medievale.

După ce trece în revistă principalele teorii care contestau continutatea la nordul Dunării, istoricul român analizează pe baza documentelor situația creată după

[20] Claudiu Secașiu. Noaptea demnitarilor. Contribuţii privind distrugerea elitei politice româneşti. În: *Analele Sighet*. Vol. V, pp. 339-340.

[21] Gheorghe I. Brătianu. *O enigmă și un miracol istoric: Poporul român* București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 47.

părăsirea Daciei (capitolul III), pentru ca apoi să aducă în discuție chestiunea unității lingvistice (capitolul IV), continuând cu argumentele oferite de geografie și etnografie (capitolul V), precum și de cele de ordin arheologic (capitolul VI).

Ultimul capitol al cărții semnate de Brătianu, *Observații asupra istoriei românilor începând din secolul al XIII-lea*, rămâne pe aceleași coordonate, istoricul continuând să aducă argumente favorabile teoriei continuității, fără a se feri de a contrazice direct argumentele folosite de Ferdinand Lot. Iată doar un exemplu în acest sens:

„Să revenim însă la problema organizării statelor dunărene. Domnul Lot a omis, cu bună știință, să menționeze existența unor voievodate la gurile Dunării, la sfârșitul secolului al XI-lea, descoperite de către istorici, nu dintre cei mai mărunți, în textul Anei Comnena. Căci pare a fi bine stabilit în prezent că era vorba despre niște căpetenii pecenege care și-au întemeiat voievodate independente în ținuturile bizantine de graniță ale Dobrogei. S-ar putea acorda mai multă importanță acelor voievodate semilegendare, ale lui Menumorut, al lui Glad și mai ales al lui Gelu, menționate de notarul anonim al regelui Bela ca existând în Transilvania și la granițele Banatului, în epoca expansiunii arpadiene.”[22]

Este foarte interesant faptul că lucrarea lui Gheorghe I. Brătianu a fost reeditată în 1988 într-un context istoric în care teoriile care combăteau continuitatea erau din nou la modă, în Ungaria fiind publicată chiar o istorie a Transilvaniei, sub egida Academiei de la Budapesta, editată de un colectiv coordonat de Bela Kopeczi. Cele trei volume apărute în anul 1986 reluau în cea mai mare parte teoriile dintr-o lucrare apărută în anul 1946, în contextul disputei româno-ungare de la Conferința de pace de la Paris în privința Transilvaniei.

Este foarte probabil ca autoritățile de la București - reacționând la cele întâmplate la Budapesta – să permită editorului cărții lui Gheorghe I. Brătianu să introducă un apendice în volumul din 1988.

Este vorba despre studiul *Problema continuității dacoromâne. În legătură cu noile observații ale domnului Ferdinand Lot*, publicat inițial în anul 1944. Acesta a fost motivat – așa cum arată și titlul – de o scrisoare care are toate atribuțiile unei recenzii, transmisă de profesorul francez fostului său student la 15 august 1943.

Așa cum procedează un istoric adevărat, Gheorghe I. Brătianu a ales nu doar să dea un răspuns scrisorii invocate, ci a ales soluția cea mai corectă, respectiv a publicării acesteia în corpul studiului său. Din mesajul lui Ferdinand Lot reținem aici doar două pasaje. Primul este unul prin care profesorul de la Sorbonna dă o înaltă apreciere volumului *O enigmă și un miracol*:

„Trebuie apreciat, de la bun început, tonul care este foarte potrivit și diferă de cel din scrierile pătrunse de ură și perfidie ale ungurilor și ale altor vecini ai României.

Expunerea este simplă, fără patimă. Autorul se abține să manifeste vreo urmă de ironie, chiar și față de tezele categoric absurde.

Prin concluzii se dorește a fi un istoric elevat.”[23]

---

[22] *Ibidem*, p. 143.
[23] *Ibidem*, p.158.

Al doilea pasaj la care ne referim cuprinde rezervele lui Ferdind Lot în privința continuității pe teritoriul vechii Dacii:

„Argumentele de reținut împotriva continuității daco-romane la nordul fluviului sunt următoarele:

1. Dispariția oricărei urme de civilizație sub formă de orașe, drumuri, medalii sau monede, ceramică etc.

2. Identitatea dintre idiomul aromân și cel moldo-valah.

3. Liturghia slavonă.

4. Toponimia."[24]

Toate aceste argumente sunt însă din nou combătute de Gheorghe I. Brătianu. Astfel, în privința dispariției orașelor și a circulației monetare, istoricul român este de acord că centrele urbane, inclusiv Sarmisegetuza au dispărut treptat, dar faptul se explică prin replierea autohtonilor din fața valurilor succesive de migratori, în mici așezări rurale. În schimb, el nu este de acord cu Ferdinand Lot în privința circulației monetare invocând descoperirea mai multor tezaure monetare datate după retragerea aureliană[25].

Al doilea argument invocat de Ferdinand Lot, cel legat de identitatea dintre limba română și cea aromână, precum și de prezența unor cuvinte similare în română și albaneză este de asemenea contrazis prin apelul la operele unor lingviști consacrați, dar și explicații legate de istoria arealului în discuție[26].

Despre influența slavă Gheorghe I. Brătianu – constatând realitatea istorică a trecerii mai multor valuri de slavi peste teritoriul vechii Dacii - consideră că trebuie avut în vedere faptul că în limba română s-au păstrat multe cuvinte de origine latină. Principalul argument este legat de termenul *basilica*, de la care a derivat cel de *biserică* în limba română[27]

În fine, toponimia oferă, în viziunea lui Brătianu, spre deosebire de cea a lui Ferdinad Lot, mai degrabă argumente favorabile teoriei continutății, decât celei imigraționiste lansate de Sulzer și Roesler, începând din a doua jumătate a secolului XVIII. Prin urmare, concluzia este una firească:

„Chiar dacă lingvistica este plină de surprize, rezultatele ei precizează totuși ceea ce gândirea logică și datele mereu mai numeroase de natură arheologică și istorică au adus până în prezent ca elemente noi, în vederea soluționării vechii probleme a continuității dacoromane."[28]

Așadar, Gheorghe I. Brătianu este un istoric care, în ciuda vremurilor tulburi pe care le-a trăit, nu a făcut rabat de la ținuta academică și de la dezbaterea bazată pe argumente științifice, pe care a pus-o în slujba poporului român, dovedindu-se un demn urmaș al lui Nicolae Iorga. Volumul *O enigmă și un miracol istoric: Poporul român* a rezistat trecerii timpului, dovedindu-și actualitatea și astăzi.

[24] *Ibidem*, p.159.
[25] *Ibidem*, pp.165-169.
[26] *Ibidem*, pp.169-174.
[27] *Ibidem*, pp.174-181.
[28] *Ibidem*, p.188.